

MİLLETVEKİLLERİNİN İLLERE DAĞILIMI DAHA ADİL OLABİLİR

Alınan oy oranına yakın oranlarda temsilcilik kazanılmasını ifade eden nispi (oransal) bir seçim sisteminde dahi temsilde adaletsizlik oluşturan unsurlardan birisi, her bir seçim çevresindeki oyların eşit değerde olmaması, yani seçim çevrelerine tahsis edilen milletvekili sayıları bağlamında orantısızlık olmasıdır. Esasen bu adaletsizliği -matematiksel olarak- sıfırlamak mümkün değildir. Bunun sebebi de seçim çevrelerine tahsis edilecek milletvekili sayılarının tam sayı olması zorunluluğudur. Hâlbuki hemen her zaman nüfus ya da seçmen sayısı toplam milletvekili sayısına göre oldukça büyüktür ve yapılan bölme işleminde küsuratlı sayılara ulaşılabilir. Bir diğer sebep ise her seçim çevresinde en az 1 milletvekili çıkarmanın garanti edilmeye çalışılmasından kaynaklanmaktadır. Bunun arkasında yatan "eğer bir seçim çevresi oluşturulmuş ise, bu bölge en az 1 milletvekili ile temsil edilmelidir" düşüncesidir.

Diğer taraftan, yukarıda bahsedilen nedenlerden temsilde adaletsizliği sıfırlamak mümkün olmasa dahi, seçim çevrelerine milletvekili tahsisi ile ilgili kullanılan yöntemi değiştirerek bu adaletsizliği "azaltmak" mümkündür. Dolayısıyla bu politika notunda "Yüksek Seçim Kurulu (YSK)'nun uyguladığı yöntem yerine yazarların önerdiği yöntem kullanılıyorsa seçim çevrelerine tahsis edilen milletvekilleri açısından temsilde adalet nasıl artırılabilirdi?" sorusuna yanıt aranacaktır.

Bu amaçla ilk önce YSK'nın kullandığı ve daha sonrasında yazarlar tarafından önerilen yöntemler kısaca anlatılacaktır. Daha sonra da önerilen yöntemle göre her seçim çevresine tahsis edilmesi gereken milletvekili sayısı hesaplanacak ve mevcut durumla kıyaslanarak temsilde adaletin ne kadar arttığı belirtilecektir.

YSK'nın kullandığı yöntemin detayları şöyledir: (Buradaki ifadeler YSK'nın 2 Şubat 2015 tarihinde almış olduğu 115 no.lu Karar'dan aynen alınmıştır):

"... Milletvekillerinin seçim çevrelerine dağılımı yapılırken; toplam milletvekili sayısından (550) önce her bir il'e bir milletvekili tahsis edilir. Son genel nüfus sayımı ile belli olan Türkiye nüfusu, kalan milletvekili sayısına (469) bölünmek suretiyle bir sayı elde edilir. İl nüfusunun bu sayıya bölünmesi ile her ilin ayrıca çıkaracağı milletvekili sayısı tespit olunur.

Bu suretle hesaplanan milletvekillerinin sayısı 550'yi bulmadığı takdirde, nüfusu; milletvekili çıkarmaya yetmeyen illerin nüfusları ile artık nüfus bırakan illerin, artık nüfusları büyüklüklerine göre sıraya konular ve ilk hesapta iller arasında bölüştürülmemiş bulunan milletvekilleri bu sıra esas alınarak dağıtımına tabi tutulur. ..."

Önerilen yöntemin detayları ise şöyledir:

Önerilen hesaplama yönteminde,

- i) Son genel nüfus sayımı ile belli olan Türkiye nüfusu toplam milletvekili sayısına (550) bölünerek bir sayı elde edilir.
- ii) Her bir il nüfusunun bu sayıya bölünmesi ile her ilin ayrıca çıkaracağı milletvekili sayısı tespit olunur. Burada iki nokta önemlidir. Önerilen yöntemde 0 ile 1 arasında elde edilen sayılar sayının büyüklüğüne bakılmaksızın 1'e yuvarlanmaktadır. Bu sayede her seçim bölgesinde en az 1 milletvekili tahsis edilmesi garanti edilmektedir. 1'den büyük her sayı ise kendisine en yakın tam sayıya yuvarlanmaktadır.
- iii) Bu suretle hesaplanan milletvekillerinin sayısı 550'yi bulmadığı takdirde, artık ve/veya fazla bulunduran iller artık ve/veya fazla nüfus büyüklüklerine göre sıraya konular, bu sıra esas alınarak kalan milletvekillerinin dağıtımını yapılır ve dağıtılan milletvekili sayısının 550 olması sağlanır.¹

Tablo 1'de sırasıyla YSK'nın belirlediği ve yazarlar tarafından önerilen yöntemlere göre her bir seçim çevresine tahsis edilmesi gereken milletvekili sayıları sunulmaktadır.

¹ Burada "artık nüfus", ikinci aşamada elde edilen sayı örneğin 1,2 iken o ile tahsis edilen milletvekili sayısının 1 olması durumunda ortaya çıkmakta; "fazla nüfus" ise örneğin elde edilen sayı 1,8 iken o ile tahsis edilen milletvekili sayısı 2 olması durumunda ortaya çıkmaktadır.

Tablo 1. YSK hesaplamasına ve Önerilen yöntemle göre seçim çevrelerine tahsis edilen milletvekili sayıları

	YSK	Öneri
Adana	14	15
Adıyaman	5	4
Afyonkarahisar	5	5
Ağrı	4	4
Aksaray	3	3
Amasya	3	2
Ankara 1	18	20
Ankara 2	14	16
Antalya	14	16
Ardahan	2	1
Artvin	2	1
Aydın	7	7
Balıkesir	8	8
Bartın	2	1
Batman	4	4
Bayburt	2	1
Bilecik	2	2
Bingöl	3	2
Bitlis	3	2
Bolu	3	2
Burdur	3	2
Bursa	18	20
Çanakkale	4	4
Çankırı	2	1
Çorum	4	4
Denizli	7	7
Diyarbakır	11	12
Düzce	3	3
Edirne	3	3
Elazığ	4	4
Erzincan	2	2
Erzurum	6	5
Eskişehir	6	6
Gaziantep	12	13
Giresun	4	3
Gümüşhane	2	1
Hakkari	3	2
Hatay	10	11
Iğdır	2	1
Isparta	4	3
İstanbul 1	31	36

İstanbul 2	26	30
İstanbul 3	31	36
İzmir 1	13	14
İzmir 2	13	15
Kahramanmaraş	8	8
Karabük	2	2
Karaman	2	2
Kars	3	2
Kastamonu	3	3
Kayseri	9	9
Kırıkkale	3	2
Kırklareli	3	2
Kırşehir	2	2
Kilis	2	1
Kocaeli	11	12
Konya	14	15
Kütahya	4	4
Malatya	6	5
Manisa	9	10
Mardin	6	6
Mersin	11	12
Muğla	6	6
Muş	3	3
Nevşehir	3	2
Niğde	3	2
Ordu	5	5
Osmaniye	4	4
Rize	3	2
Sakarya	7	7
Samsun	9	9
Siirt	3	2
Sinop	2	1
Sivas	5	4
Şanlıurfa	12	13
Şırnak	4	3
Tekirdağ	6	6
Tokat	5	4
Trabzon	6	5
Tunceli	2	1
Uşak	3	3
Van	8	8
Yalova	2	2
Yozgat	4	3
Zonguldak	5	4

Önerinin “Temsilde Adalet” üzerindeki etkileri

Önerilen yöntemin temsilde adaleti ne kadar artırdığını görmek yani bahsedilen iki yöntemin sonuçlarını nesnel bir temelde karşılaştırmak üzere her iki yöntem için “değişim katsayılarını” hesaplayabiliriz. Bunun için önce her bir ilde 1 milletvekili başına düşen nüfusu hesaplarız ve sonra bu değerlerden tüm iller bazında “standart sapma/ortalama” değerlerini (değişim katsayısı) buluruz. Değişim katsayısının artması 1 milletvekili başına düşen nüfusun iller bazında birbirinden ne kadar farklılaştığını gösterir.

Tablo 2’de bu hesaplamaların sonuçları sunulmuştur:

Tablo 2. Alternatif Durumlarda Değişim Katsayıları

Değişken:			
Nüfus/milletvekili sayısı	YSK	Önerilen	İdeal
Standart Sapma	27475,72	20442,33	0
Ortalama	122300,71	141287,76	141265,28
Standart Sapma/Ortalama (Değişim Katsayısı)	0,23	0,14	0,00

Bu sayıları iki açıdan kıyaslayalım ve önerilen yöntemin YSK yöntemine göre üstünlüklerine bakalım:

(i) İlk olarak, standart sapma/ortalama olarak elde edilen değişim katsayısı önerilen yöntemde YSK yöntemine göre daha düşüktür. Bunun anlamı da iller bazında 1 milletvekili başına düşen nüfus bakımından illerin birbirlerine çok daha yakın olması, yani seçim çevrelerine milletvekili tahsisi bakımından temsilde adaletin YSK’nın uyguladığı metoda göre daha çok sağlanmasıdır.

(ii) Önerilen yöntemde standart sapmanın ve değişim katsayısının düşük olmasının yanı sıra, ortalama olarak her bir ilde 1 milletvekili başına düşen nüfus da ideal durumdakine oldukça yakındır. Şöyle ki, Türkiye nüfusu 2014 resmi rakamlara göre 77.695.904’tür. Toplam milletvekili sayısı ise 550 olduğuna göre –gerçekleşmesi matematiksel nedenlerle asla mümkün olmayan-ideal durumda 1 milletvekili başına düşmesi gereken nüfus tüm illerde aynı ve 141.265,3 olmalıdır (yani standart sapma 0 olmalıdır). Tablo 2’den görüldüğü gibi bu sayı önerilen yöntemde 141.287,8 iken, YSK hesaplamasında bundan çok farklı yani 122.300,7’dir.

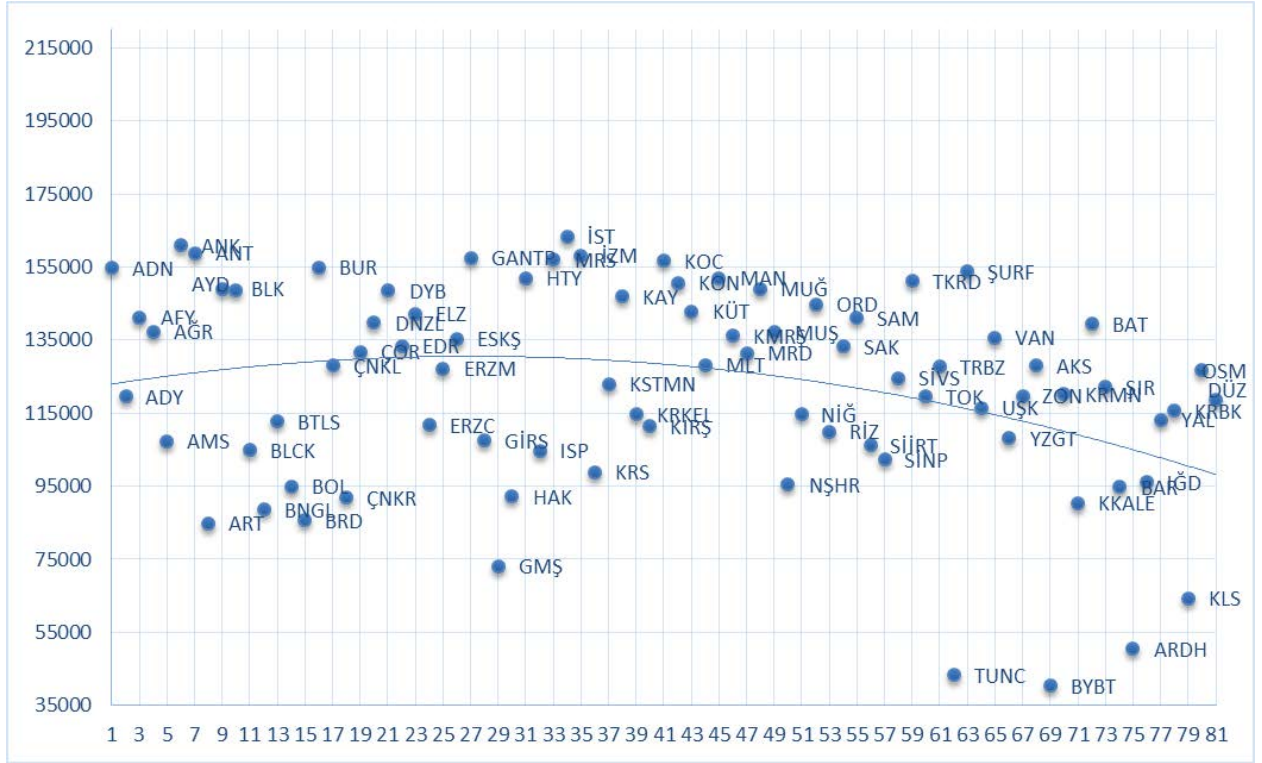
Bu sonuçları görsel bir şekilde analiz etmek içinse aşağıda sunulan Şekil 1’e bakabiliriz. Şekil 1’de yer alan noktalar Türkiye’nin 85 seçim çevresinde 1 milletvekili başına düşen nüfusa karşılık gelmektedirler.

Şeklin (a) kısmında “YSK yöntemi” ile oluşan ve (b) kısmında ise bu çalışmada “önerilen” düzenleme yapılsaydı oluşacak dağılım gösterilmektedir.

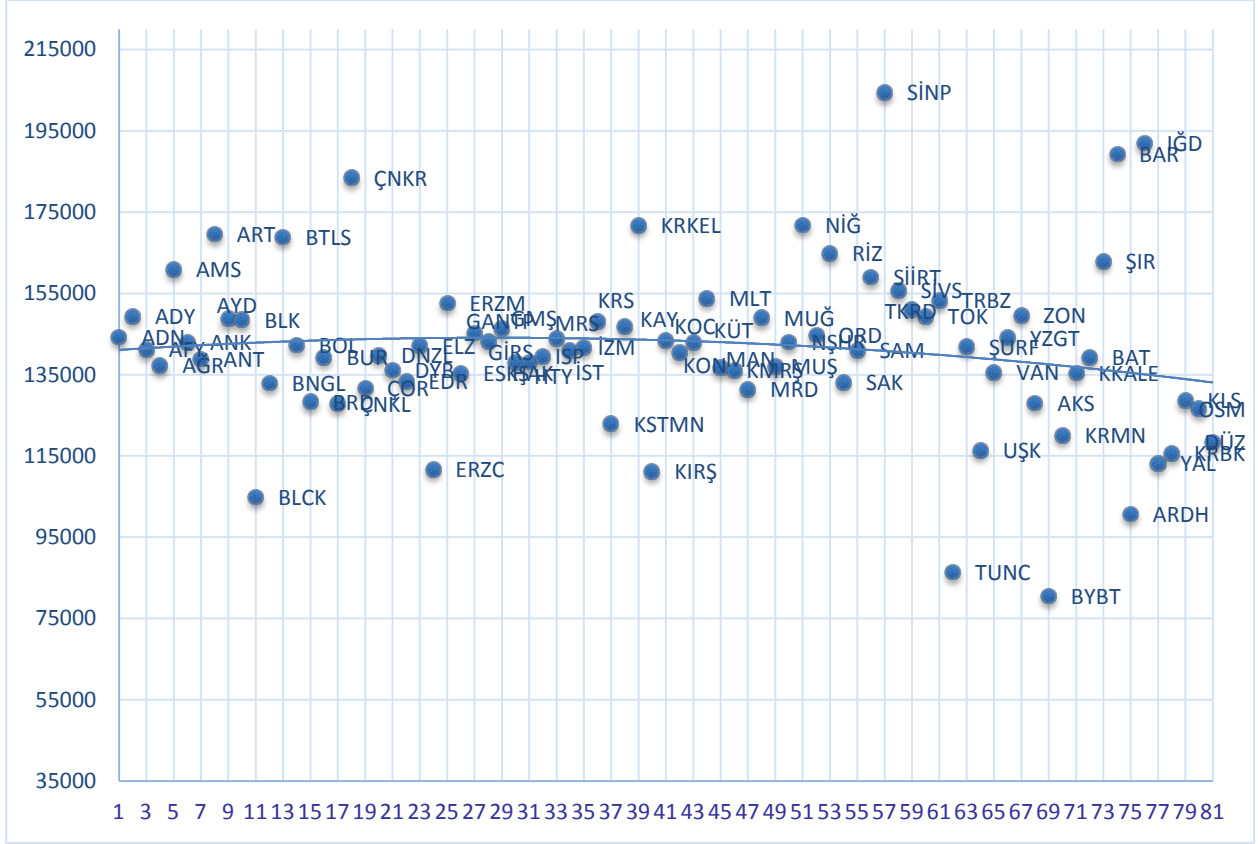
Şekilde yer alan noktaların birbirine yakın olması (ya da çizilen trend doğrusunun yatay eksene ne derece paralel olduğu) illerde 1 milletvekili başına düşen nüfusun birbirine yakınsaması anlamına geleceğinden “temsilde adaletin” arttığına bir göstergesidir.

Şekil 1. Seçim Çevrelerine Göre 1 milletvekili başına düşen nüfus

Şekil 1a. YSK Yöntemi

Not: İller yatay eksende plaka numaralarına göre sıralanmıştır.

Şekil 1b. Önerilen Yöntem

Not: İller yatay ekseninde plaka numaralarına göre sıralanmıştır.

Şekil 1a ve 1b'de görsel olarak da sunulduğu üzere, önerilen yöntemde elde edilen dağılımı yansıtan trend eğrisi YSK yöntemi ile yapılan hesaplamada elde edilen eğriye göre yatay eksene daha fazla paraleldir. Bunun anlamı, yukarıda da belirtildiği gibi noktaların ortalama etrafında daha yakın bir dağılım gösterdiği, yani dağılımın ideal duruma daha yakın olduğudur.

Şekil 1a'dan görüleceği gibi YSK yönteminde Ankara, Antalya, Adana, Gaziantep, İzmir ve İstanbul gibi büyük nüfuslu iller 1 milletvekili başına düşen nüfusun en yüksek olduğu, yani oyun değerinin en düşük olduğu illerdir. Halbuki önerilen yöntemde göre bu iller ortalamaya / ideal duruma oldukça yaklaşmış, söz konusu adaletsizlik önemli ölçüde giderilmiş olmaktadır. Diğer taraftan Bayburt, Tunceli, Ardahan gibi düşük nüfuslu illerde ise her iki yöntemde de milletvekili başına düşen nüfus görece düşük yani bu illerde bir vatandaşın oyunun değeri diğer illerde yaşayanlara göre oldukça yüksek olmaktadır. Ancak, önerilen yöntemdeki sapmanın YSK yöntemindeki sapmadan daha az olduğu görülmektedir.

Şimdi her iki yöntemde milletvekili başına düşen nüfus açısından en uçlarda yer alan iller arasında karşılaştırma yapılim. YSK yöntemine göre İstanbul ve Bayburt illeri sırasıyla 78 milletvekili ve 2 milletvekili ile uçlarda yer almakta ve İstanbul'da milletvekili başına düşen nüfus Bayburt'takinin tam 4,05 katı (Bayburt'ta bir oy İstanbul'dakinin 4,05 katı değerli yani oy anlamında 1 Bayburtlu = 4,05 İstanbullu etmekte) iken; önerilen yöntemde en uçlarda yer alan

iller karşılaştırıldığında 2 milletvekili çıkarması öngörülen Sinop ve 1 milletvekili çıkarması öngörülen Bayburt illeri arasındaki bu oran 2,54'e düşmektedir.

Bu göstergeler söz konusu adaletsizliğin önerilen yöntemle önemli ölçüde azaltılabileceğini göstermektedir.

Düzenleme ve Önerilerin “Meclis Aritmetiği” Üzerindeki Etkileri

2011 seçimindeki oy dağılımları kullanılarak ve daha sağlıklı bir karşılaştırma yapabilmek için BDP'nin bağımsız adaylarla seçime girdiği varsayımı ile seçim çevrelerine ilişkin üç farklı hesaplama yönteminin meclisteki milletvekili dağılımı üzerindeki etkilerine ilişkin sonuçlar aşağıda Tablo 3'te sunulmuştur.

Buna göre;

- i) Seçim çevrelerine 2011'de tahsis edilen milletvekili sayılarıyla,
- ii) 2 Şubat 2015 düzenlemesine göre tahsis edilen milletvekili sayılarıyla ve
- iii) Önerilen yöntemle göre hesaplanan milletvekili sayıları kullanılarak partilerin elde edeceği sandalye sayıları hesaplanmıştır.

Tablo 3. Eski, Yeni ve Önerilen Düzenlemelere göre Sandalye Dağılımları

Parti	Eski Düzenleme	Yeni Düzenleme (2 Şubat 2015)	Önerilen Düzenleme
AKP	329	330	330
CHP	136	136	136
MHP	52	51	55
BAĞIMSIZ/BDP	33	33	29
DİĞER	-	-	-

Tablo 3'ten görüleceği üzere, yapılan karşılaştırmalarda YSK tarafından yapılan değişikliklerin ve önerilen düzenlemenin “meclis aritmetiğini” önemli ölçüde değiştirmeyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Ancak, burada unutulmaması gereken husus YSK'nın ex-ante olarak (seçim öncesi) adaleti en fazla düzeye çekecek düzenlemeleri yapması gereğidir. Zira bu düzenlemelerin burada esas alınan 2011 oy oranlarına göre sandalye aritmetiğinde çok fazla farklılık yaratmamış olması, başka durumlarda (değişik oy oranları ve senaryolarda) daha büyük farklılıklar yaratmayacağı anlamına gelmemektedir.